

ÇOCUK SAHİBİ OLMAK: OLUMLU YA DA OLUMSUZ ÇOCUK SAHİBİ OLMA MOTİVASYONLARI SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERDEN ETKİLENİYOR MU?

Aysu BAYRAM SAPTIR¹

ÖZ

Günümüzde bireylerin çocuk sahibi olma kararları; geleneksel değerlerin yanı sıra ekonomik koşullar, eğitim düzeyi, bireyselleşme eğilimleri ve yaşam beklentileri gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle şekillenmektedir. Bu durum, çocuk sahibi olma motivasyonlarını daha karmaşık hale getirmekte ve konuya ilişkin detaylı araştırmaları gerekli kılmaktadır. Bu araştırma, bireylerin çocuk sahibi olmaya yönelik olumlu ve olumsuz motivasyonlarını; cinsiyet, medeni durum, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, çocuk sahibi olma durumu ve yaşanan yer gibi sosyodemografik değişkenlere göre incelemeyi amaçlamaktadır. Nicel yöntemle ve ilişkisel tarama modeli kapsamında yürütülen çalışmaya 578 birey katılmıştır. Veri toplama sürecinde "Çocuk Sahibi Olma Motivasyonları Ölçeği" ve "Demografik Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırma bulguları, çocuk sahibi olma motivasyonlarının sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı biçimde farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Cinsiyet değişkenine göre, kadınların çocuk sahibi olmaya yönelik olumlu motivasyonlarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu; buna karşılık, erkeklerin olumsuz motivasyon düzeylerinin daha belirgin olduğu tespit edilmiştir. Medeni durum açısından ise evli bireylerin olumlu motivasyon düzeylerinin, boşanmış bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi arttıkça bireylerin çocuk sahibi olmaya dair olumlu yaklaşımlarının arttığı belirlenmiştir; ancak gelir düzeyinin artışı olumsuz motivasyonlarda anlamlı bir değişiklik yaratmamaktadır. Çocuk sahibi bireylerin, çocuk sahibi olmayanlara kıyasla olumlu motivasyonlarının daha yüksek, olumsuz motivasyonlarının ise daha düşük olduğu dikkat çekmiştir. Eğitim düzeyine göre yapılan değerlendirmelerde ise eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin çocuk sahibi olma konusunu daha sorgulayıcı bir biçimde ele aldığı ve bu durumun motivasyon düzeylerine anlamlı bir şekilde yansıdığı gözlemlenmiştir. Ayrıca yaşanan yer değişkene bakıldığında kırsal bölgelerde yaşayan bireylerin çocuk sahibi olma konusunda daha olumlu yaklaşımlar sergilediği, kentte yaşayan bireylerde ise olumsuz motivasyonların daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, çocuk sahibi olma kararının yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal etkenlerle de şekillendiğini ortaya koymaktadır.

¹ Düzce Üniversitesi, e-posta: aysubayrams@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3949-6878

Anahtar Kelimeler: Çocuk Sahibi Olma Motivasyonları, Doğurganlık Kararları, Sosyodemografik.

JEL Sınıflandırma: J12, J13

HAVING CHILDREN: ARE POSITIVE AND NEGATIVE CHILDBEARING MOTIVATIONS INFLUENCED BY SOCIODEMOGRAPHIC VARIABLES?

ABSTRACT

In today's world, however, individuals' decisions regarding childbearing are shaped not only by traditional values but also by various factors such as economic conditions, level of education, tendencies toward individualization, and life expectations. This multifaceted structure renders childbearing motivations more complex and necessitates in-depth research on the topic. This study aims to examine individuals' positive and negative childbearing motivations in relation to sociodemographic variables such as gender, marital status, income level, education level, parental status, and place of residence. The research was conducted using a quantitative method and a relational survey model, with a total of 578 participants. Data were collected through the “Motivations for Having Children Scale” and a “Demographic Information Form.” The findings reveal that childbearing motivations significantly differ according to various sociodemographic characteristics. Gender-based analyses show that women have higher levels of positive motivation toward childbearing compared to men, while men exhibit more pronounced negative motivations. In terms of marital status, married individuals display higher positive motivation levels than divorced individuals. As income levels increase, positive childbearing motivations also rise; however, no significant change is observed in negative motivations. Furthermore, individuals who are already parents demonstrate stronger positive motivations and lower negative motivations than those who are not. Regarding education, higher levels of education are associated with a more questioning approach toward childbearing decisions, which is reflected in the motivation levels. Lastly, place of residence also plays a notable role: individuals living in rural areas tend to have more positive motivations, whereas those living in urban settings show higher levels of negative motivations. These results indicate that childbearing decisions are shaped not only by personal factors but also by broader societal influences.

Keywords: Childbearing Motivations, Childbearing Decisions, Sociodemographic

JEL Classifications: J12, J13

1. GİRİŞ

Aile olmak, insanlık tarihi boyunca hem bireysel hem toplumsal düzeyde temel bir yaşam birimi olarak kabul edilmiştir. Aile; yalnızca kan bağına dayanan bir kurum değil, aynı zamanda sevgi, güven, aidiyet ve sorumluluğun da şekillendiği sosyal bir yapıdır (Karataş, 2001). Bu yapının en belirleyici unsurlarından birinin ise çocuk sahibi olma kararı olduğu söylenebilir. Çocuk, birçok kültürde aileyi tamamlayan ve geleceğe dair umudu simgeleyen bir varlık olarak görülmektedir. Dolayısıyla çocuk sahibi olmak, bireylerin yaşamındaki en temel dönüm noktalarından biri olarak kabul edilebilir. Çocuk sahibi olmak, uzun bir süre boyunca hatırı sayılır miktarda zaman, para, fiziksel çaba ve diğer kaynakları ayırmayı gerektirmektedir. Bu karar yalnızca biyolojik bir gerçeklik değil; aynı zamanda kültürel, psikolojik ve sosyolojik bir tercih süreci olarak kabul görmektedir (Billari, 2015). Ancak modern dünyada çocuk sahibi olma isteği, geçmiş dönemlere kıyasla çok daha karmaşık ve çok boyutlu hale gelmektedir. Gelişen yaşam koşulları, bireyselleşme eğilimleri, eğitim düzeyinin yükselmesi, kariyer beklentileri ve ekonomik belirsizlikler, bireylerin çocuk sahibi olma motivasyonlarını şekillendiren temel faktörler arasında yer almaktadır (Miettinen vd., 2015; Helm vd., 2021).

Çocuk sahibi olma motivasyonları öteden beri araştırmaların konusu olmuştur. Bu kapsamda, Hoffman ve Hoffman (1973) tarafından geliştirilen maliyet-fayda yaklaşımı, bireylerin çocuk sahibi olma nedenlerini anlamak üzere önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Araştırmacılar, yedi ülkede yürütülen uluslararası bir çalışmada, bireylerin çocuk sahibi olmanın avantaj ve dezavantajlarını açık uçlu şekilde belirtmelerini istemiş ve bu yanıtları dokuz avantaj ve sekiz dezavantaj kategorisine ayırmışlardır. Söz konusu avantajlar arasında “uyarılma ve eğlence”, “ekonomik fayda” ve “başarı ve yaratıcılık” gibi başlıklar yer almıştır (Arnold vd., 1975; Hoffman & Hoffman, 1973). Ek olarak sonraki yıllarda çocuk sahibi olma durumu farklı yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Becker’in (1981) *ekonomik yaklaşımı*, çocuk sahibi olmayı rasyonel bir seçim olarak değerlendirmekte; bireylerin çocuk sahibi olma kararını fayda-maliyet dengesi temelinde verdiğini ileri sürmektedir. Ardından Ajzen’in (1991) *Planlı Davranış Teorisi*, bu kararın altında yatan niyetin bireyin tutumları, algılanan toplumsal normlar ve davranışsal kontrol algısı ile şekillendiğini öne sürmektedir. McDonald’ın (2000) *biyososyal modeli*, doğurganlık niyeti ile davranışı arasındaki boşluğu, yapısal destek mekanizmalarının (örneğin çocuk bakımı olanakları, esnek çalışma koşulları) yetersizliğiyle ilişkilendirmektedir. Nauck’un (2007) *değerler ve normlar yaklaşımı*, kültürel normlar, aile yapısı ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi etkenlerin çocuk sahibi olma üzerindeki belirleyici etkisini vurgulamaktadır. Son olarak, İkinci Demografik Geçiş

Teorisi (Lesthaeghe, 2010), doğurganlık oranlarındaki düşüşü bireyselleşme, sekülerleşme ve yaşam tarzlarının çeşitlenmesi gibi sosyo-kültürel dönüşümlerle açıklamaktadır.

Bu teorik yapının yanında analitik ve kapsamlı çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Örneğin Seccombe (1991), çocuk sahibi olmayan evli bireylerle yürüttüğü çalışmada, ebeveynliğe dair 16 gerekçeyi değerlendirmiş ve kadınların yaş, stres ve ebeveynlikle ilgili endişelere daha fazla önem verdiğini, erkeklerin ise ekonomik sonuçlara daha duyarlı olduğunu tespit etmiştir. Newton ve arkadaşları (1992) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, kısırlık yaşayan bireylerin çocuk sahibi olma nedenleri dört faktöre ayrılmış, kadınların özellikle “kendini eksik hissetme” gibi cinsiyet rolü beklentilerine dayalı gerekçelere daha fazla ağırlık verdikleri bulunmuştur. Langdridgen vd., (2000), önceki sınırlamaları aşmak amacıyla nitel ve nicel yöntemleri harmanlayan bir tasarımla, bireyleri çocuk sahibi olmaya yönlendiren 24 nedeni belirlemiş ve bu nedenlerin sevgi verme-alma, çocuklardan keyif alma gibi içsel motivasyonlara dayandığını göstermiştir. Dyer vd., (2008) ise Güney Afrika’daki kısırlık kliniğine başvuran bireylerle gerçekleştirdikleri araştırmada altı motivasyon kategorisi belirlemiştir. Son olarak, Nauck ve Klaus (2007), çocuk sahibi olmanın “rahatlık” (yaşlılık desteği ve ekonomik yardım), “etki” (nesiller arası ilişkiler) ve “sosyal saygınlık” (toplumsal onay ve aile içindeki statü) olmak üzere üç temel faktör altında toplandığını ileri sürmüşlerdir. Tüm bu bulgular, çocuk sahibi olma motivasyonlarının yalnızca ekonomik ya da biyolojik değil; aynı zamanda toplumsal normlar, cinsiyet rolleri, yaş, yaşam döngüsü ve kültürel değerlerle iç içe geçmiş bir yapı gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, güncel araştırmalar hem kuramsal modellemelerde hem de ölçme araçlarında kültürel bağlamı ve bireysel farklılıkları hesaba katacak şekilde daha kapsamlı bir yapı geliştirmeye yönelmektedir.

Tüm bu çocuk sahibi olmaya yönelik motivasyon çalışmaları geleneksel yapıdan günümüz modern yapıya doğru farklılıklar göstermeye başlamıştır. Geleneksel toplum yapılarında çocuk sahibi olmak evliliğin doğal bir sonucu olarak görülürken, günümüzde bu karar bireyin değerleri, yaşam beklentileri ve içinde bulunduğu sosyal koşullar doğrultusunda verilmekte; hatta bazı bireyler bilinçli şekilde çocuk sahibi olmamayı tercih etmektedir (Koropeckyj-Cox & Pendell, 2007). Bu olgu özellikle Türkiye özelinde değerlendirildiğinde doğurganlık hızının gittikçe düştüğü görülmektedir. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verileri incelendiğinde 2001 yılında doğurganlık hızı 2.38 olarak kayda geçerken bu oranın 2023 yılında 1.51’e gerilediği görülmektedir (TÜİK, 2024). Yine aynı veriler 2001 yılında doğum sayısının 1.323.341 olduğu söylerken 2023 yılında bu sayının 958.408’e gerilediğini ortaya koymaktadır. Avrupa genelinde de durumun çok farklı olmadığı görülmektedir. 2018 ile 2021 yılları arasında Avrupada yer

alan 24 ülkenin doğum oranları incelenmiş ve doğum oranlarında totalde % 14.1'lik gerileme olduğu görülmüştür (Pomar vd., 2022). Benzer bir tablo Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için de geçerlidir. Toplam doğum sayısı ve doğurganlık oranı 2023 yılında ABD'de 3.596.017 doğum gerçekleşmiş olup, bu sayı 2022'ye göre %2'lik bir düşüşü ifade etmektedir. Genel doğurganlık oranı ise 2023'te 1.000 kadın başına 54,5 doğum olarak kaydedilmiş ve bu da %3'lük bir azalmaya işaret etmektedir (Martin vd., 2024). Yine ABD'de 2023'te 15-19 yaş arası gençler için doğum oranı %4 azalarak 1.000 kadın başına 13,1 doğuma düşmüştür. 20-24 yaş arası kadınlar için doğum oranı %4 azalarak 55,4'e, 25-29 yaş arası kadınlar için ise %3 azalarak 91,0'a gerilemiştir. 30-34 yaş arası kadınlar için doğum oranı %2 düşerek 95,1'e, 35-39 yaş arası kadınlar için ise %1 azalarak 54,7'ye inmiştir (Hamilton vd., 2024). Tüm bu veriler, doğurganlık oranlarındaki küresel düşüşün sadece istatistiksel bir gerçeklik olmadığını, aynı zamanda bu düşüşün arkasında yatan bireysel, ekonomik, toplumsal ve kültürel dinamiklerin daha yakından incelenmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Doğurganlık ve doğum oranları, yalnızca bireysel tercihlerle açıklanamayacak kadar çok sayıda sosyodemografik değişkenin etkisi altındadır. Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni hal ve yaşanılan yer gibi faktörler, bireylerin çocuk sahibi olma kararlarında belirleyici rol oynamaktadır (Miller, 1994; Testa, 2007). Örneğin, kadınların eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte doğurganlık eğilimlerinde belirgin bir azalma olduğu; benzer şekilde gelir düzeyinin yükselmesiyle birlikte çocuk sayısı tercihlerinin değiştiği çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir (Berrington & Pattaro, 2014; Myrskylä vd., 2009). Medeni durum da bu süreci etkileyen önemli bir faktördür; evli bireyler çocuk sahibi olma konusunda daha yüksek motivasyon gösterirken, bekar ya da boşanmış bireylerde bu isteğin zayıfladığı gözlemlenmektedir (Fiori vd., 2020). Gelir düzeyi, eğitim seviyesi ve bireyin çocuk sahibi olup olmama durumu da bu karar üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin, düşük gelirli bireyler ekonomik gerekçelerle çocuk sahibi olmaktan kaçınabilirken, yüksek gelir düzeyine sahip bireyler çocuk yetiştirmenin maliyetlerini daha tolere edebilmektedir (Testa, 2007). Başka bir faktör olan eğitim seviyesi arttıkça ise özellikle kadınlarda çocuk sahibi olma kararının ertelendiği veya isteğin zayıfladığı görülmektedir (Berrington & Pattaro, 2014). Ayrıca kentleşme, kariyer planları, bireyselleşme eğilimleri ve ekonomik belirsizlikler gibi makro düzeydeki toplumsal koşullar da doğum oranlarını dolaylı biçimde etkilemektedir. Bu bağlamda, motivasyonları daha iyi anlayabilmek için bu tür sosyodemografik değişkenlerin bir arada değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde, doğurganlık oranlarındaki azalmayı açıklayan çalışmaların büyük ölçüde makro düzeydeki demografik, ekonomik ve yapısal faktörlere odaklandığı; bireylerin

çocuk sahibi olma yönündeki motivasyonlarına, özellikle de olumlu ve olumsuz motivasyonlarının ayrıntılı biçimde analizine yeterince yer verilmediği görülmektedir. Özellikle Türkiye örneğinde, sosyodemografik değişkenler (cinsiyet, medeni durum, gelir, eğitim düzeyi, çocuk sahibi olma durumu, yaşanılan yer vb.) bağlamında çocuk sahibi olma motivasyonlarının ayrıştırılarak ele alındığı çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma, bu alandaki boşluğu doldurmayı hedefleyerek; bireylerin çocuk sahibi olma yönündeki olumlu ve olumsuz motivasyonlarını tanımlamayı ve bu motivasyonların çeşitli sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, sadece olumlu ya da olumsuz motivasyonların değerlendirilmesi değil, aynı zamanda nüfus politikalarının şekillendirilmesine katkı sağlayabilecek nitelikte önemli bulgular sunmayı hedeflemektedir.

2. YÖNTEM

2.1 Araştırma modeli

Bu araştırma, katılımcıların çocuk sahibi olma motivasyonlarını olumlu ve olumsuz boyutlarda incelemeyi amaçlayan nicel bir çalışmadır. İlişkisel tarama modeli kullanılarak, çeşitli sosyodemografik değişkenler (cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir durumu, çocuk sahibi olma durumu ve yaşanılan yer) açısından çocuk sahibi olma motivasyonlarındaki farklılıklar analiz edilmiştir.

2.2 Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini, 2025 yılı itibarıyla Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşayan toplam 583 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların 420'si kadın (%72,0), 163'ü erkektir (%28,0). Medeni duruma göre dağılım incelendiğinde; 325'i evli (%55,7), 198'i bekar (%34,0), 60'ı boşanmış (%10,3) katılımcılar oluşmaktadır. Gelir düzeyine göre katılımcıların 167'si düşük (%28,6), 356'sı orta (%61,0), 60'ı yüksek (%10,3) gelir grubunda yer almaktadır. Eğitim düzeyine göre dağılım şu şekildedir: 14'ü ilkokul mezunu (%2,4), 70'i ortaokul (%12,0), 178'i lise (%30,5), 256'sı üniversite (%43,9), 65'i lisansüstü mezunudur (%11,2). Ayrıca katılımcıların 376'sı çocuk sahibi (%64,5), 204'ü çocuk sahibi değildir (%35,0). Son olarak 122'sinin (%22,7) kırsal bölgede, 416'sının (%77,3) ise kentte yaşadığı görülmektedir.

2.3 Veri toplama araçları

2.3.1 Demografik bilgi formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan demografik bilgi formu, çalışmaya katılan bireylerin temel sosyodemografik özelliklerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Formda yer alan değişkenler; cinsiyet, medeni durum, gelir düzeyi, eğitim durumu, çocuk sahibi olma durumu ve yaşanan yerdir.

2.3.2 Çocuk sahibi olma motivasyonları ölçeği

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan Çocuk Sahibi Olma Motivasyonları Ölçeği, Şimşek (2017) tarafından Türkçeye uyarlanmış ve psikometrik özellikleri değerlendirilerek geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek, bireylerin çocuk sahibi olma gerekçelerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş olup “Olumlu Motivasyonlar” ve “Olumsuz Motivasyonlar” olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Olumlu motivasyon alt boyutları; sosyoekonomik görüşler, kişisel tatmin ve çift ilişkileri gibi pozitif nedenlerle açıklarken, olumsuz motivasyon alt boyutları; evlilik stresi, finansal problemler ve sosyal-ekolojik endişe gibi gerekçeleri kapsamaktadır. Ölçek, toplam 35 maddeden oluşmakta ve 5'li Likert tipi bir derecelendirme sistemiyle yanıtlanmaktadır. Olumlu ve olumsuz motivasyonlar puanlanırken ‘hiç’ yanıtı ‘1’ ile ‘tamamen’ yanıtı ise ‘5’ ile puanlanmıştır. Olumlu motivasyonlar alt boyutundan alınan yüksek puanlar, bireylerin bu ifadelerin anne/baba olmayı çok önemli bulduklarını gösterirken olumsuz motivasyonlar alt boyutundan alınan yüksek puanlar anne/baba olmayı çok önemli bulmadıklarını göstermektedir. Olumlu motivasyonlar alt boyutunda 22 madde bulunurken olumsuz motivasyonlar alt boyutunda 13 madde bulunmaktadır. Türkçeye uyarlama sürecinde dil eşdeğerliği, yapı geçerliği ve iç tutarlılık analizleri yapılmış; ölçeğin Cronbach’s Alpha güvenirlik katsayısı .91 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada ise Cronbach’s Alpha değeri .89 olarak hesaplanmıştır.

2.4 Veri toplama

Bu araştırmada, çevrimiçi veri toplama sürecinde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme, evrenin tamamına ulaşmanın mümkün olmadığı durumlarda, araştırmaya katılmaya istekli ve ulaşılması kolay bireylerin seçildiği, olasılığa dayanmayan bir yöntemdir (Kılıç, 2013). Bu yöntem çevrimiçi veri toplamanın pratikliği nedeniyle tercih edilmiştir. Katılımcılara sosyal medya platformları, e-posta grupları ve çevrimiçi topluluklar aracılığıyla ulaşılmış, gönüllü katılım esas alınarak anket linki paylaşılmıştır. Ayrıca, arkadaş zinciri yöntemi ile katılımcılardan anketi tanıdıklarıyla paylaşmaları istenmiş, böylece örneklemin

genişlemesi sağlanmıştır. Veri toplama aracı olarak Google Forms'ta hazırlanan çevrimiçi anket kullanılmış, anket linki araştırmanın amacı, gizlilik politikası ve gönüllülük esasına dayandığını açıklayan bir giriş metniyle birlikte sunulmuştur. Bilgilendirilmiş onam formu eklenerek etik ilkelere bağlı kalınmıştır. Çevrimiçi yöntem, katılımcıların zamandan ve mekândan bağımsız olarak ankete katılmalarını sağlamış ve verilerin hızlı ve etkin bir şekilde toplanmasına olanak tanımıştır. Ayrıca, otomatik veri kaydı ve güvenilirlik sağlayarak veri analiz sürecini kolaylaştırmıştır.

2.5 Veri analizi

Toplanan veriler SPSS 25.0 programı ile analiz edilmiştir. Cinsiyet ve çocuk sahibi olma durumuna göre farklar bağımsız örneklem t-testi ile incelenirken; medeni durum, gelir düzeyi ve eğitim düzeyi gibi üç ve daha fazla grubu içeren değişkenler için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Scheffé post-hoc testi uygulanmıştır. Etki büyüklüğü değerlendirmeleri için eta kare (η^2) katsayısı hesaplanmış; .01 küçük, .06 orta, .14 büyük etki olarak yorumlanmıştır (Cohen, 1988). Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamında, çocuk sahibi olma motivasyonlarının çeşitli sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla cinsiyet, medeni durum, gelir düzeyi, çocuk sahibi olma durumu, eğitim düzeyi ve yaşanan yer değişkenleri doğrultusunda analizler gerçekleştirilmiştir. Tüm bulgular aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyete Göre Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu Alt Boyutlarına Ait Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Alt Boyut				Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Olumlu Çocuk Sahibi Olma Motivasyonları				Kadın	420	104.85	13.70	6.21	581	.000
				Erkek	163	80.94	12.25			
Olumsuz Çocuk Sahibi Olma Motivasyonları				Kadın	420	50.63	13.87	-4.54	581	.000
				Erkek	163	63.12	14.48			

$p < .001$

Tablo 1’de cinsiyete göre çocuk sahibi olma motivasyonları incelenmiş ve her iki alt boyutta da istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Olumlu çocuk sahibi olma motivasyonları açısından kadınların puan ortalaması ($\bar{X} = 104.85$, $SS = 13.70$), erkeklerin puan ortalamasından ($\bar{X} = 80.94$, $SS = 12.25$) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur ($t(581) = 6.21$, $p < .001$). Öte yandan, olumsuz çocuk sahibi olma motivasyonları açısından erkeklerin ortalaması ($\bar{X} = 63.12$, $SS = 14.48$), kadınların ortalamasından ($\bar{X} = 50.63$, $SS = 13.87$) anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t(581) = -4.54$, $p < .001$).

Tablo 2. Medeni Duruma Göre Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu Alt Boyutlarına Ait Tek Yönlü ANOVA ve Post-Hoc (Scheffé) Sonuçları

Alt Boyut	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Post-Hoc (Scheffé)	η^2
Olumlu Sahibi Motivasyonu	Gruplar Arası	6537.94	2	3268.97	17.76	.000	1 > 3	.060
	Gruplar İçi	102427.78	580	176.60				
	Toplam	108965.72	582					
Olumsuz Sahibi Motivasyonu	Gruplar Arası	321.85	2	160.92	1.27	.280		
	Gruplar İçi	73370.14	580	126.50				
	Toplam	73691.99	582					

$p < .001$; evli=1, bekar=2, boşanmış=3

Tablo 2’de medeni duruma göre çocuk sahibi olma motivasyonları incelenmiş ve olumlu motivasyon alt boyutunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($F(2, 580) = 17.76$, $p < .001$, $\eta^2 = .060$). Post-hoc (Scheffé) analizine göre, evli bireylerin (1) olumlu çocuk sahibi olma motivasyonları, boşanmış bireylerden (3) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Elde edilen etki büyüklüğü değeri ($\eta^2 = .060$) farkın orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Öte yandan, olumsuz çocuk sahibi olma motivasyonu açısından gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F(2, 580) = 1.27$, $p = .280$), bu da medeni durumun olumsuz gerekçelerle çocuk sahibi olma düşüncesi üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Tablo 3. Gelir Düzeyine Göre Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu Alt Boyutlarına Ait Tek Yönlü ANOVA ve Post-Hoc (Scheffé) Sonuçları

Boyut		Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Post-Hoc (Scheffé)	η^2
Olumlu Sahibi Motivasyonu	Çocuk Olma	Gruplar Arası	1720.28	2	860.14	4.37	.014	3>2	.015
		Gruplar İçi	114309.71	580	197.09				
		Toplam	116029.99	582					
Olumsuz Sahibi Motivasyonu	Çocuk Olma	Gruplar Arası	283.12	2	141.56	1.03	.359		
		Gruplar İçi	79352.34	580	136.82				
		Toplam	79635.46	582					

Not: $p < .05$ düşük=1, orta=2, yüksek=3

Tablo 3'te gelir düzeyine göre çocuk sahibi olma motivasyonları incelenmiş, olumlu motivasyon alt boyutunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F(2, 580) = 4.37, p = .014, \eta^2 = .015$). Post-hoc (Scheffé) analizine göre, yüksek gelir düzeyine sahip bireyler (3), orta gelir grubundaki bireylere (2) göre anlamlı düzeyde daha yüksek olumlu çocuk sahibi olma motivasyonuna sahiptir. Ancak etki büyüklüğü değerinin düşük çıkması ($\eta^2 = .015$) bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olsa da küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Olumsuz çocuk sahibi olma motivasyonu açısından ise gelir grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F(2, 580) = 1.03, p = .359$), bu da bireylerin çocuk sahibi olmayı olumsuz nedenlerle değerlendirme durumunun gelir düzeyinden bağımsız olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu Alt Boyutlarına Ait Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Alt Boyut	Çocuk Sahibi Olma Durumu	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
	Evet	376	105.18	12.12	4.75	578	.000

Olumlu Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu	Hayır	204	98.46	11.74				
Olumsuz Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu	Evet	376	49.37	14.08	-4.10	578	.000	
	Hayır	204	56.02	13.67				

$p < .001$

Tablo 4'te çocuk sahibi olma durumlarına göre çocuk sahibi olma motivasyonları karşılaştırılmış ve her iki alt boyutta da istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Olumlu çocuk sahibi olma motivasyonu açısından, çocuğu olan bireylerin puan ortalaması ($\bar{X} = 105.18$, $SS = 12.12$), çocuğu olmayan bireylere kıyasla ($\bar{X} = 98.46$, $SS = 11.74$) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur ($t(578) = 4.75$, $p < .001$). Bu sonuç, ebeveyn olan bireylerin çocuk sahibi olmayı daha anlamlı, değerli ve olumlu bir yaşam deneyimi olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Olumsuz çocuk sahibi olma motivasyonu açısından ise, çocuğu olmayan bireylerin puan ortalaması ($\bar{X} = 56.02$, $SS = 13.67$), çocuğu olan bireylerin ortalamasından ($\bar{X} = 49.37$, $SS = 14.08$) anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t(578) = -4.10$, $p < .001$). Bu bulgu, çocuk sahibi olmayan bireylerin çocuk sahibi olmayı daha çok sorumluluk, ekonomik yük ve özgürlük kaybı gibi olumsuz yönleriyle değerlendirme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

62

Tablo 5. Eğitim Düzeyine Göre Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu Alt Boyutlarına Ait Tek Yönlü ANOVA ve Post-Hoc (Scheffé) Sonuçları

Alt Boyut	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Post-Hoc (Scheffé)	η^2
Olumlu Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu	Gruplar Arası	12392.10	4	3098.03	9.00	.000	2 > 4	.060
	Gruplar İçi	193142.89	578	334.22				
	Toplam	205534.99	582					
Olumsuz Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu	Gruplar Arası	5821.90	4	1455.48	4.87	.001	5 > 3	.032
	Gruplar İçi	172778.48	578	298.58				
	Toplam	178600.38	582					

$p < .05$ lisansüstü=5, üniversite=4, lise=3, ortaokul=2, ilkokul=1

Tablo 5’te eğitim düzeylerine göre çocuk sahibi olma motivasyonları incelenmiş ve her iki alt boyutta da istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmiştir. Olumlu çocuk sahibi olma motivasyonu açısından, gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş ($F(4, 578) = 9.00, p < .001, \eta^2 = .060$). Etki büyüklüğünün orta düzeyde olduğu bu farkın yönüne bakıldığında, üniversite mezunu bireylerin (4) olumlu motivasyon puan ortalamalarının, ortaokul mezunu bireylerden (2) anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Olumsuz çocuk sahibi olma motivasyonu açısından da gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($F(4, 578) = 4.87, p = .001, \eta^2 = .032$). Post-hoc analizi sonucunda, lisansüstü mezunu bireylerin (5) olumsuz motivasyon puanlarının, lise mezunu bireylerden (3) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6. Yaşanılan Yere Göre Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu Alt Boyutlarına Ait Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Alt Boyut	Yaşanılan Yer	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Olumlu Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu	Kırsal	122	106.12	12.78	5.02	578	.000
	Kent	416	100.03	11.98			
Olumsuz Çocuk Sahibi Olma Motivasyonu	Kırsal	122	48.74	12.70	-3.89	578	.000
	Kent	416	54.92	14.20			

$p < .001$

Tablo 6 değerlendirildiğinde hem olumlu hem de olumsuz motivasyon boyutlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Olumlu çocuk sahibi olma motivasyonları açısından, kırsal bölgede yaşayan bireylerin puan ortalaması ($\bar{X} = 106.12, SS = 12.78$), kentte yaşayan bireylerin ortalamasından ($\bar{X} = 100.03, SS = 11.98$) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucu bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir ($t(578) = 5.02, p < .001$). Olumsuz çocuk sahibi olma motivasyonları açısından ise kentte yaşayan bireylerin puan ortalaması ($\bar{X} = 54.92, SS = 14.20$), kırsalda yaşayan bireylerin ortalamasından ($\bar{X} = 48.74, SS = 12.70$) daha yüksek bulunmuş ve bu fark da istatistiksel olarak anlamlıdır ($t(578) = -3.89, p < .001$). Elde edilen bulgular, yaşanılan çevrenin çocuk sahibi olma kararları üzerinde hem olumlu hem de olumsuz yönde etkili olabileceğini ortaya koymaktadır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmada elde edilen bulgular, çocuk sahibi olma motivasyonlarının çeşitli sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Cinsiyete göre yapılan analizlerde, kadınların çocuk sahibi olma konusunda daha güçlü olumlu motivasyonlara sahip olduğu; erkeklerin ise olumsuz motivasyonları daha fazla deneyimlediği görülmüştür. Medeni duruma göre incelendiğinde, evli bireylerin olumlu çocuk sahibi olma motivasyonlarının boşanmış bireylere kıyasla daha yüksek olduğu, ancak olumsuz motivasyonlar açısından gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı belirlenmiştir. Gelir düzeyine göre yapılan değerlendirmelerde, yüksek gelir grubundaki bireylerin olumlu çocuk sahibi olma motivasyonlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiş, fakat olumsuz motivasyonlar açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Çocuk sahibi olma durumu açısından yapılan karşılaştırmalarda, çocuk sahibi olan bireylerin olumlu motivasyon düzeylerinin daha yüksek; olumsuz motivasyon düzeylerinin ise daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Eğitim düzeyine göre yapılan analizler ise, bireylerin eğitim seviyesi arttıkça çocuk sahibi olma kararlarını daha sorgulayıcı biçimde ele aldıklarını ve olumlu ile olumsuz motivasyonlar açısından anlamlı farklılıkların oluştuğunu göstermiştir. Tüm bu bulgular sırasıyla literatür ışığında tartışılmıştır.

Cinsiyet temelli bulgular, kadınların çocuk sahibi olma konusunda erkeklere kıyasla daha güçlü olumlu motivasyonlara sahip olduğunu, erkeklerin ise çocuk sahibi olma konusunda daha fazla olumsuz motivasyon taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu farklılık, literatürdeki çeşitli çalışmalarla desteklenmektedir. Örneğin Bell vd.,'nin (1985) yaptığı faktör analizine dayalı çalışmada, bireylerin çocuk sahibi olma kararlarının çok boyutlu olduğu; duygusal, toplumsal, ekonomik ve kişisel faktörlerle şekillendiği vurgulanmıştır. Kadınlar, çocuk sahibi olmayı genellikle yaşamlarına anlam katan, kendini gerçekleştirme fırsatı sunan bir deneyim olarak görürken; erkekler bu kararı daha çok ekonomik yük, özgürlük kaybı ve sorumluluk gibi unsurlar üzerinden değerlendirebilmektedir. Benzer şekilde, Apostolou ve Hadjimarkou'nun (2018) evrimsel psikoloji temelli çalışması da kadın ve erkeklerin üreme kararlarında farklı motivasyonlara sahip olduğunu göstermektedir. Kadınlar çocuk sahibi olmayı daha çok duygusal tatmin, bağ kurma ve ailevi değerlerle ilişkilendirirken; erkeklerin kararları ekonomik sorumluluklar ve yaşam tarzı tercihlerinden daha fazla etkilenmektedir. Bu çalışma, çocuk sahibi olma kararlarının sadece bireysel değil, aynı zamanda evrimsel geçmişten gelen biyolojik ve toplumsal yapıların bir ürünü olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye bağlamında yapılan araştırmalar da bu bulgularla paralellik göstermektedir. Hüseyinzade Şimşek (2017), kadınların çocuk sahibi olmayı pozitif bir yaşam deneyimi olarak gördüklerini ve bu kararı toplumsal rol

ve annelik kimliği ile bütünleştirdiklerini belirtmektedir. Erkeklerin ise daha çok ekonomik kaygılar ve özgürlük kısıtlamaları üzerinden olumsuz motivasyonlara sahip olabildiği görülmektedir. Biyolojik pespektiften bakıldığında ise kadınların üreme sürecine doğrudan biyolojik yatırım yapmaları —hamilelik süreci, doğum, laktasyon gibi fizyolojik yükümlülükler— onların çocuk sahibi olmaya ilişkin motivasyonlarını daha derin ve sürekli hale getirebilir. Kadın bedeni, bu sürece fizyolojik olarak hazırlandığı gibi hormonal sistemler de (örneğin oksitosin ve prolaktin hormonları) anneliğe dair davranışları ve bağ kurma eğilimlerini desteklemektedir (Bell vd., 2014). Buna karşılık, erkeklerin biyolojik yatırımının doğrudan değil, daha çok dolaylı (kaynak sağlama, koruma, gen aktarımı gibi) olduğu ortaya konmaktadır (Hofferth vd., 2013). Bu da, erkeklerin çocuk sahibi olma motivasyonlarını daha değişken ve çevresel faktörlere duyarlı hale getirerek düşürüyor olabilir.

Medeni duruma göre çocuk sahibi olma motivasyonlarının incelendiği analiz sonuçları, evli bireylerin olumlu çocuk sahibi olma motivasyonlarının boşanmış bireylere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, olumsuz çocuk sahibi olma motivasyonları açısından medeni durumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Evlilik, genellikle duygusal güvenlik, sosyal destek ve ekonomik istikrar gibi faktörlerle ilişkilendirilir. Bu durum, çocuk sahibi olmayı daha anlamlı ve arzu edilen bir yaşam hedefi haline getirebilir. Literatürde de bu durumu destekleyen bulgular mevcuttur. Örneğin, Callan (1983) evli bireylerin, çocuk sahibi olmayı yaşamın doğal bir parçası ve evliliğin tamamlayıcısı olarak gördüklerini belirtmiştir. Benzer şekilde, Belsky ve Isabella (1985) da ebeveyn olmanın evlilik bağına güçlendirdiğini ve bireylere sosyal kimlik kazandırdığını vurgulamıştır. Öte yandan boşanmış bireylerde çocuk sahibi olma motivasyonunun daha düşük olması ise çeşitli nedenlerle açıklanabilir. Önceki evlilik deneyiminden kaynaklanan psikolojik yorgunluk, mevcut sosyal destek eksikliği ya da ekonomik belirsizlikler bu durumu etkileyebilir. Ayrıca, boşanmanın ardından bireylerin yaşam öncelikleri değişebilir; yeniden eş bulma, bireysel özgürlüğü koruma veya geçmişte yaşanan ebeveynlik deneyimlerinden uzak durma gibi etkenler rol oynayabilir. Bu eğilim, Apostolou ve Hadjimarkou'nun (2018) da vurguladığı gibi, bireylerin çocuk sahibi olma kararlarının sadece bireysel değil aynı zamanda ilişki geçmişine ve sosyal çevreye bağlı olarak şekillendiğini göstermektedir.

Gelir düzeyine göre çocuk sahibi olma motivasyonlarının incelendiği analiz bulguları, yüksek gelir grubundaki bireylerin olumlu çocuk sahibi olma motivasyonlarının, orta gelir grubundakilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, bireylerin ekonomik durumlarının çocuk sahibi olma kararlarını etkileyebileceğine işaret etmektedir. Olumsuz

çocuk sahibi olma motivasyonları açısından ise gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemektedir. Bu bulgular bazı güncel çalışmalarla paralellik göstermektedir. Örneğin Varas ve Borsa (2021), yüksek gelirli bireylerin çocuk sahibi olmayı daha çok kişisel tatmin, sosyal statü ve aile bütünlüğü ile ilişkilendirdiklerini; düşük gelirli bireylerin ise ekonomik zorluklar nedeniyle daha temkinli yaklaşıtlarını bildirmiştir. McLoyd (1998) da düşük sosyoekonomik düzeyin ebeveynlik stresini artırdığını ve çocuk sahibi olma isteğini olumsuz etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Ek olarak gelir düzeyinin artması, bireylerin çocuk sahibi olma konusundaki olumlu motivasyonlarını artırabilecek bir dizi faktörü beraberinde getirir. Öncelikle ekonomik yeterlilik, çocuk yetiştirme getirdiği maddi yükleri göğüsleyebilme güvencesi sağlar. Barınma, eğitim, sağlık, bakım hizmetleri ve sosyal faaliyetler gibi çocukla ilişkili birçok harcamanın karşılanabilmesi, bireylerin çocuk sahibi olmayı daha gerçekçi ve sürdürülebilir bir hedef olarak görmesine neden olabilir. Ancak literatürde bu görüşle çelişen çalışma da mevcuttur. Ek olarak, Weeden vd., (2006)'nın çalışması bu tartışmaya daha ayrıntılı ve dengeli bir bakış sunmaktadır. ABD verilerine dayanan bu araştırma, yüksek gelir ile çocuk sayısı arasında tek tip bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Kadınlar arasında yüksek gelir genellikle daha az çocukla ilişkilendirilirken, erkeklerde yüksek gelir daha fazla çocuk sahibi olma ile bağlantılı bulunmuştur. Benzer şekilde Blake (1967)'nin klasik çalışması, yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin çocuk sayısının sanıldığı kadar yüksek olmadığını; aksine, refah düzeyi arttıkça bireysel özgürlük, yaşam kalitesi ve kariyer gibi faktörlerin çocuk sahibi olma arzusunu azaltabileceğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda, bireylerin gelir düzeyinin çocuk sahibi olma niyetlerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koyan çalışmalardan biri de Fiori vd.,'nin (2018) İtalya'da gerçekleştirdiği araştırmadır. Araştırma, 2002 ile 2012 yılları arasında yaşanan ekonomik durgunluğun etkisiyle, özellikle tek çocuklu annelerin ikinci çocuk sahibi olma niyetlerinde belirgin bir azalma olduğunu göstermektedir. 2007-2008 küresel ekonomik krizinin ardından, ikinci bir çocuk yapmama gerekçeleri arasında ekonomik kısıtlamalar, kişisel tercihlere kıyasla çok daha ön planda yer almaya başlamıştır. Bu durum, ekonomik istikrarsızlıkların bireylerin doğurganlık niyetlerini nasıl dönüştürebileceğine dair önemli bir kanıt sunmakta ve ekonomik değişkenlerin bireysel tutumlar üzerindeki etkisini desteklemektedir.

Çocuk sahibi olma durumu ve çocuk sahibi olma motivasyonları arasındaki ilişkiye bakıldığında, çocuğu olan bireylerin olumlu çocuk sahibi olma motivasyonlarının, çocuğu olmayan bireylere kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, çocuğu olan bireylerin olumsuz çocuk sahibi olma motivasyonlarının ise çocuğu olmayan bireylere

göre anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur. Margolis ve Myrskylä (2016)'nın çalışması, ebeveynliğin psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisinin çocuğun yaşı, sosyal destek sistemleri ve ülke bağlamına göre değiştiğini ortaya koyarken; Gerson (1985) ve Gillespie (2003) gibi araştırmalar, çocuksuz bireylerin ebeveynliği daha çok özgürlük ve bağımsızlıkla çelişen bir durum olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Çocuk sahibi olan bireylerin olumlu çocuk sahibi olma motivasyonlarının, çocuğu olmayan bireylere göre daha yüksek olması, sadece ebeveynlik deneyiminin getirdiği duygusal tatminle değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal değerlerle de yakından ilişkilendirilebilir. Ebeveynlik deneyimi bireyde çocukla kurulan duygusal bağ, aidiyet hissi, yaşamın anlam kazanması gibi psikolojik tatmin unsurlarını güçlendirebilirken; bu durum, bir kez deneyimlendiğinde çocuk sahibi olmanın daha olumlu algılanmasına yol açabilmektedir. Bu deneyim, çocuk sahibi olmayan bireylerin yalnızca varsayımsal değerlendirmelerine kıyasla daha somut ve içselleştirilmiş bir motivasyon doğuruyor olabilir. Bu bulgular, özellikle Türk toplumu gibi kolektivist kültürel yapıya sahip toplumlarda daha da anlam kazanmaktadır. Türk kültüründe çocuk, sadece bireysel bir tercih değil; aynı zamanda bir “bereket” ve “geleceğe yatırım” olarak görülmektedir. Toplumsal değerler çocuk sahibi olmayı bir statü göstergesi, aile olmanın tamamlayıcı unsuru ve hatta dini/manevi bir görev olarak tanımlamaktadır (Aslan, 2019). Bu bağlamda, “Çocuk Allah’ın rızkıyla gelir” veya “Bir elin nesi var, iki elin sesi var” gibi atasözleri, hem çocukların ailedeki değerini hem de kardeşliğe verilen önemi yansıtmaktadır (Ercan, 2014). Kardeş sahibi olmak da yalnızca bireysel bir hak değil, aynı zamanda sosyal destek ve dayanışma ağı olarak görülüyor olabilir. Dolayısıyla, çocuğu olan bireylerin daha yüksek düzeyde olumlu çocuk sahibi olma motivasyonuna sahip olmaları, sadece ebeveynlik deneyiminin psikolojik etkilerinden değil; aynı zamanda çocuk merkezli kültürel değerlerin içselleştirilmesinden de kaynaklanıyor olabilir. Bu bağlamda, doğurganlık motivasyonları bireysel yaşantılarla sınırlı kalmamakta; toplumun değer yapısı, geleneksel aile anlayışı ve dini/manevi inançlarla bütünleşik bir biçimde şekillenme gösterdiği söylenebilir.

Eğitim düzeyine göre çocuk sahibi olma motivasyonlarının incelendiği analiz sonuçları, bireylerin eğitim seviyesi arttıkça çocuk sahibi olma kararlarını farklı biçimlerde değerlendirdiklerini göstermektedir. Olumlu çocuk sahibi olma motivasyonları açısından, ortaokul mezunu bireylerin üniversite mezunlarına göre daha yüksek motivasyona sahip olduğu görülmüştür. Bu bulgu, eğitim düzeyi yükseldikçe doğurganlığa yönelik olumlu tutumların azalabileceğine gösterebilir. Ancak bu sonuç, mevcut literatürle tam bir paralellik göstermemektedir. Örneğin Martin (2000), kadınların eğitim seviyesindeki artışın doğurganlık

oranlarını düşürdüğünü, çünkü eğitilmiş bireylerin daha fazla kariyer ve bireysel gelişim hedefi taşıdığını belirtmiştir. Benzer şekilde, Baizán vd. (2004), yüksek eğitilmiş bireylerin ebeveynlik kararlarını daha çok yaşam planlaması ve fırsat maliyetleri bağlamında ele aldıklarını ifade etmektedir. Bu yaklaşımı destekleyen klasik çalışmalardan biri de Michael'a (1973) aittir. Çocuk sahibi olma kararlarını "türetilmiş talep" kavramı üzerinden değerlendirmekte ve eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin çocuk sayısından çok çocuk kalitesine yatırım yaptığını savunmaktadır. Bu çerçevede, çocuk sahibi olmanın daha fazla ekonomik ve zaman temelli yatırım gerektiren bir tercihe dönüştüğü söylenebilir.

Eğitim düzeyine göre olumsuz çocuk sahibi olma motivasyonu açısından da gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Lisansüstü mezunu bireylerin olumsuz motivasyon puanlarının, lise mezunu bireylerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kravdal ve Rindfuss (2008), eğitilmiş bireylerin çocuk yetiştirmenin getirdiği emek, zaman ve ekonomik yükleri daha net görebildiğini; bu nedenle çocuk sahibi olma konusunda daha temkinli bir tutum geliştirebildiklerini vurgulamıştır. Bu durum, eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin çocuk sahibi olmanın getireceği sorumluluklara, fırsat maliyetlerine ve yaşam tarzı kısıtlamalarına daha fazla odaklanabileceğini ortaya koyabilir. Buna ek olarak, Weeden vd., (2006) ABD verilerine dayanan araştırması da eğitim düzeyi ile doğurganlık arasındaki ilişkinin karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Araştırma, kadınlar arasında yüksek eğitim ve gelir düzeyinin daha az çocukla ilişkilendirildiğini; buna karşılık erkeklerde, özellikle yüksek gelir düzeyine sahip olanlarda çocuk sayısının artabildiğini göstermektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rolleri ve kariyer hedeflerinin doğurganlık kararları üzerindeki etkisini düşündürmektedir. Sonuç olarak, eğitim düzeyinin çocuk sahibi olma motivasyonları üzerinde hem olumlu hem de olumsuz yönlü etkileri olduğu görülmektedir. Eğitilmiş bireyler, çocuk sahibi olma kararlarını daha fazla sorgulayarak; bu süreci sadece duygusal bir tercih olarak değil, ekonomik, mesleki ve yaşam tarzı açısından çok boyutlu bir karar olarak değerlendiriyor olabilir.

Yaşanılan yer değişkenine göre çocuk sahibi olma motivasyonları incelendiğinde, kırsal bölgelerde yaşayan bireylerin olumlu çocuk sahibi olma motivasyonlarının kentte yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu; buna karşın kentte yaşayan bireylerin olumsuz çocuk sahibi olma motivasyonlarının kırsal kesime göre daha belirgin olduğu görülmektedir. Bu bulgu, yaşanılan yerin bireylerin çocuk sahibi olma yönündeki tutumlarını anlamlı biçimde şekillendirdiğine işaret etmektedir. Kırsal bölgelerde yaşayan bireylerin daha yüksek düzeyde olumlu çocuk sahibi olma motivasyonlarına sahip olmaları, bu bölgelerde hâkim olan geleneksel değer yapısı, ailevi rollerin merkezde oluşu ve çocukların aile bütünlüğünün

vazgeçilmez bir parçası olarak görülmesiyle ilişkilendirilebilir (Berkowitz, 2012). Kırsalda çocuklar, yalnızca duygusal bir bağın ürünü değil, aynı zamanda üretkenliğe katkı sağlayan bir aile bireyi olarak da konumlanmaktadır (Kagitecibasi, 2007). Bu durum, kırsal yaşamda çocuk sahibi olmanın hâlâ yüksek bir sosyal anlam taşıdığını göstermektedir. Benzer şekilde, Kızılaslan'ın (2006) Sivas ili örnekleminde yürüttüğü çalışma da kırsal alanda geleneksel aile yapısının sürdüğünü, geniş aile biçimlerinin hâlen önemini koruduğunu ve çocuk sayısına yönelik beklentilerin kente göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kırsal yaşamın sosyal yapısında çocuk, hâlen bir değer, statü ve ekonomik katkı unsuru olarak algılanmakta; bu da bireylerin çocuk sahibi olmaya yönelik olumlu tutumlarını beslemektedir. Aynı zamanda aile içindeki rollerin geleneksel kalıplarda sürmesi (örneğin kadının annelik rolünün yüceltilmesi), çocuk sahibi olmanın bireysel kimliğin bir parçası olarak algılanmasına neden olmaktadır. Buna karşılık kentte yaşayan bireylerin olumsuz çocuk sahibi olma motivasyonlarının daha yüksek olması, kentleşmenin getirdiği yaşam biçimi değişiklikleriyle ilişkilendirilebilir. Özellikle kent yaşamının bireyselleşmeyi teşvik etmesi, iş-yaşam dengesi sorunları, ekonomik yüklerin artması ve sosyal destek sistemlerinin zayıflığı gibi faktörler, çocuk sahibi olma kararlarını daha çok sorgulanan bir konu haline getirmektedir (Mills vd., 2011). Ayrıca, kentli bireylerin kariyer planlamaları, özgürlük alanlarına yönelik beklentileri ve çocuk bakımına dair sorumluluk algıları da bu olumsuz tutumu pekiştirebilmektedir (Lutz vd., 2006). Bu sonuçlar, bireylerin çocuk sahibi olma kararlarını sadece bireysel tercihlere indirgemeden; yaşadıkları çevrenin sosyal ve kültürel dokusunu da göz önünde bulundurmak gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim doğurganlık eğilimleri, yalnızca bireyin ekonomik gücü veya eğitim düzeyiyle değil; aynı zamanda yaşamın sürdüğü mekânın sunduğu olanaklar ve değerlerle şekillenmektedir (Billari & Kohler, 2004).

Özetle çocuk sahibi olma motivasyonları bir çok faktörden etkilenmektedir. Bu faktörler bir çok farklı ülkede araştırmalara konu olmuştur. Çünkü her ne kadar çocuk sahibi olmak ailesel bir kökeni simgelese de ülkeler bazında bakıldığında iş gücü, genç nüfus ve ekonomik güç bazında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla çocuk sahibi olma motivasyonları aile danışmanlığı ve aile dinamikleri açısından önem arz etmekte ve ülke bazında nüfus politikalarının şekillenmesinde de rol oynadığı düşünülmektedir. Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda çeşitli öneriler geliştirilebilir. Öncelikle, çocuk sahibi olma motivasyonlarının bireylerin cinsiyeti, eğitim düzeyi, gelir durumu, medeni hali ve çocuk sahibi olma durumuna göre anlamlı biçimde farklılık gösterdiği göz önünde bulundurularak, aile danışmanlığı hizmetlerinin bu bireysel farklılıkları dikkate alan esnek ve ihtiyaç odaklı bir yapıda sunulması önem arz

etmektedir. Özellikle yüksek eğitim düzeyine sahip bireylerde çocuk sahibi olmaya dair daha fazla sorgulama ve olumsuz motivasyonların öne çıktığı görülmüştür. Bu nedenle, kariyer planları ile aile yaşamı arasında denge kurmaya yönelik destekleyici programların geliştirilmesi faydalı olabilir. Örneğin annelerin doğum izninin uzatılması ya da ekonomik bir takım yardımların yürürlüğe konması bu süreci olumlu etkileyebilir. Ayrıca, evli bireylerin çocuk sahibi olma motivasyonlarının daha yüksek olması, evlilik sürecinde sunulacak ebeveynlik ve aile yaşamı eğitimlerinin hem çift ilişkisine hem de doğurganlık kararlarına olumlu katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Gelir düzeyine bağlı farklılıklar da göz önüne alındığında, düşük gelirli bireylerin çocuk sahibi olma konusundaki kaygılarını azaltmak adına sosyal destek sistemlerinin (kreş desteği, doğum yardımı, iş-çocuk bakım dengesini kolaylaştırıcı uygulamalar vb.) yaygınlaştırılması önerilmektedir. Bununla birlikte, kadınların daha yüksek düzeyde olumlu motivasyonlara, erkeklerin ise daha fazla olumsuz motivasyona sahip oldukları bulgusu, toplumsal cinsiyet rollerinin çocuk sahibi olma kararları üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu durum, erkeklerin çocuk bakımına daha fazla dahil edilmesini teşvik eden toplumsal politikaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Son olarak gelecek araştırmaların, bu çok boyutlu yapıyı daha da derinlemesine anlamak amacıyla hem nicel hem nitel yöntemleri bir arada kullanmaları önerilmektedir. Özellikle boylamsal çalışmalar aracılığıyla bireylerin çocuk sahibi olma niyetlerinin zaman içerisindeki değişimini gözlemlemek, toplumsal dönüşümlerin birey üzerindeki etkilerini analiz etme açısından faydalı olabilir. Ayrıca kültürlerarası karşılaştırmalarla, farklı toplumların çocuk ve aileye yüklediği anlamlar daha iyi anlaşılabilir. Öte yandan, günümüz dünyasında artan bireyselleşme, ekonomik belirsizlikler, iş-yaşam dengesi sorunları ve kadınların işgücüne katılım oranlarındaki artış gibi değişkenler göz önünde bulundurularak, doğurganlık motivasyonlarını etkileyen yeni kuşak eğilimlerine yönelik çalışmalar yapılması da büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Apostolou, M., & Hadjimarkou, M. (2018). Domains of motivation in men and women for initiating and terminating procreation in an evolutionary perspective. *Marriage & Family Review*, 54(5), 486–506. <https://doi.org/10.1080/01494929.2017.1414723>
- Arnold, F., Bulatao, R. A., & Buripakdi, C. (1975). The value of children: A cross-national study. East-West Population Institute.
- Aslan, N. (2019). Türklerde aile anlayışı ve çocuk. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 121(239), 457-464. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tda/issue/58682/847532>
- Baizán, P., Aassve, A., & Billari, F. C. (2004). The interrelations between cohabitation, marriage and first birth in Germany and Sweden. *Population and Environment*, 25(6), 531–561. <https://doi.org/10.1023/B:POEN.0000039064.65655.3b>
- Becker, G. S. (1981). A Treatise on the Family. Cambridge: Harvard University Press.
- Bell, A. V., Richerson, P. J., & McElreath, R. (2014). Culture rather than genes provides greater scope for the evolution of large-scale human prosociality. *PNAS*, 106(42), 17671–17674. <https://doi.org/10.1073/pnas.0903232106>
- Bell, R., Bancroft, J., & Philip, A. (1985). The decision to have children: A psychological perspective. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 3(2), 121–133. <https://doi.org/10.1080/02646838508408864>
- Belsky, J., & Isabella, R. A. (1985). Marital and parent-child relationships in family of origin and marital adjustment following the birth of a baby: A retrospective analysis. *Child Development*, 56(2), 342–349. <https://doi.org/10.2307/1129728>
- Berkowitz, L. (2012). *Social psychology*. Basic Books.
- Berrington, A., & Pattaro, S. (2014). Educational differences in fertility desires, intentions and behaviour: A life course perspective. *Advances in Life Course Research*, 21, 10–27. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2014.01.003>
- Billari, F. C. (2015). Integrating macro- and micro-level approaches in the explanation of fertility behavior. *Population Studies*, 69(S1), S11–S20.

<https://doi.org/10.1080/00324728.2014.969928><https://doi.org/10.1080/00324728.2014.969928>

Billari, F. C., & Kohler, H. P. (2004). Patterns of low and lowest-low fertility in Europe. *Population Studies*, 58(2), 161–176. <https://doi.org/10.1080/0032472042000213695><https://doi.org/10.1080/0032472042000213695>

Blake, J. (1967). Population policy for the United States. *Science*, 158(3802), 730–739. <https://doi.org/10.1126/science.158.3802.730>

Callan, V. J. (1983). Perceptions of parents, parenthood, and the decision to remain childless. *Journal of Marriage and the Family*, 45(1), 139–151. <https://doi.org/10.2307/351302>

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.

Çocuk sahibi kaynakça

Dyer, S. J., Mokoena, N. E., Maritz, J. S., & van der Spuy, Z. M. (2008). Motives for parenthood among couples attending a level 3 infertility clinic in the public health sector in South Africa. *Human Reproduction*, 23(2), 352–357. <https://doi.org/10.1093/humrep/dem319>

Ercan, R. (2014). Türk atasözlerinde çocuk imgeleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 15-31. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mkusbed/issue/19573/208722>

Fiori, F., Graham, E., & Rinesi, F. (2018). Economic reasons for not wanting children: A comparison of Italy and the UK. *European Journal of Population*, 34(3), 411–435. <https://doi.org/10.1007/s10680-017-9433-1><https://doi.org/10.1007/s10680-017-9433-1>

Gerson, K. (1985). *Hard choices: How women decide about work, career, and motherhood*. University of California Press.

Gillespie, R. (2003). Childfree and feminine: Understanding the gender identity of voluntarily childless women. *Gender & Society*, 17(1), 122–136. <https://doi.org/10.1177/0891243202238982>

Hamilton, B. E., Martin, J. A., & Osterman, M. J. K. (2024, April). *Births: Provisional data for 2023* (Vital Statistics Rapid Release, Report No. 35). National Center for Health Statistics.

<https://www.cdc.gov/nchs/data/vsrr/vsrr035.pdf><https://www.cdc.gov/nchs/data/vsrr/vsrr035.pdf>

- Helm, S. V., Ahlheim, M., & Anders, S. (2021). Fertility decisions in modern society: Empirical insights from Germany. *Journal of Family and Economic Issues*, 42(1), 123–137. <https://doi.org/10.1007/s10834-020-09724-z>
- Hofferth, S. L., Pleck, J. H., Stueve, J. L., Bianchi, S. M., & Sayer, L. C. (2013). The demography of fathers: What fathers do. In N. J. Cabrera & C. S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (pp. 26–57). Routledge. https://www.researchgate.net/publication/287890922_The_Demography_of_What_Fathers_Do
- Kagitcibasi, C. (2007). *Family, self, and human development across cultures: Theory and applications* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal değişme ve aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(2), 89-98. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48488/616790>
- Kılıç, S. (2013). Örneklem yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), 44–46. <https://doi.org/10.5455/jmood.20130325011731>
- Kızılaslan, N. (2006). Kente uzaklığın kırsal aile yapısına etkileri. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 141–162.
- Koropecykj-Cox, T., & Pendell, G. (2007). The gender gap in attitudes about childlessness in the United States. *Journal of Marriage and Family*, 69(4), 899–915. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2007.00421.x>
- Kravdal, Ø., & Rindfuss, R. R. (2008). Changing relationships between education and fertility: A study of women and men born 1940 to 1964. *American Sociological Review*, 73(5), 854–873. <https://doi.org/10.1177/000312240807300508>
- Langdridge, D., Connolly, K., & Sheeran, P. (2000). Reasons for wanting a child: The role of prospective parenthood in parenthood motivation. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 18(4), 321–338. <https://doi.org/10.1080/02646830020001921>
- Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review*, 36(2), 211–251. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x>

- Lutz, W., Skirbekk, V., & Testa, M. R. (2006). The low fertility trap hypothesis: Forces that may lead to further postponement and fewer births in Europe. *Vienna Yearbook of Population Research*, 2006, 167–192. <https://doi.org/10.1553/populationyearbook2006s167>
- Margolis, R., & Myrskylä, M. (2016). Children’s well-being and fertility intentions: Evidence from Canada. *Population Studies*, 70(3), 319–338. <https://doi.org/10.1080/00324728.2016.1191411>
- Martin, J. A., Hamilton, B. E., & Osterman, M. J. K. (2024, August). *Births in the United States, 2023* (NCHS Data Brief No. 507). National Center for Health Statistics. <https://www.cdc.gov/nchs/products/databriefs/db507.htm>
- Martin, S. P. (2000). Diverging fertility among U.S. women who delay childbearing until the late 30s: The role of education. *Demography*, 37(4), 523–533. <https://doi.org/10.2307/2648074>
- McDonald, P. (2000). Gender equity in theories of fertility transition. *Population and Development Review*, 26(3), 427–439.
- McLoyd, V. C. (1998). Socioeconomic disadvantage and child development. *American Psychologist*, 53(2), 185–204. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.53.2.185>
- Michael, R. T. (1973). Education and the derived demand for children. *Journal of Political Economy*, 81(2, Part 2), S128–S164. <https://doi.org/10.1086/260166>
- Miettinen, A., Rotkirch, A., Szalma, I., Donno, A., & Tanturri, M. L. (2015). Increasing childlessness in Europe: Time trends and country differences. *Families and Societies Working Paper Series*, 33, 2-46. <https://www.familiesandsocieties.eu/wp-content/uploads/2015/03/WP33MiettinenEtal2015.pdf>
- Miller, W. B. (1994). Childbearing motivations, desires, and intentions: A theoretical framework. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 120(2), 223–258. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8045374/>

- Mills, M., Rindfuss, R. R., McDonald, P., & te Velde, E. (2011). Why do people postpone parenthood? Reasons and social policy incentives. *Human Reproduction Update*, 17(6), 848–860. <https://doi.org/10.1093/humupd/dmr026>
- Myrskylä, M., Kohler, H. P., & Billari, F. C. (2009). Advances in development reverse fertility declines. *Nature*, 460(7256), 741–743. <https://doi.org/10.1038/nature08230>
- Nauck, B. (2007). Value of children and the framing of fertility: Results from a cross-cultural comparative survey in 10 societies. *European Sociological Review*, 23(5), 615–629. <https://doi.org/10.1093/esr/jcm028>
- Nauck, B., & Klaus, D. (2007). The varying value of children: Empirical results from eleven societies in Asia, Africa and Europe. *Current Sociology*, 55(4), 487–503. <https://doi.org/10.1177/0011392107077634>
- Newton, C. R., Sherrard, W., & Glavac, I. (1992). The fertility problem inventory: Measuring perceived infertility-related stress. *Fertility and Sterility*, 58(3), 507–515. [https://doi.org/10.1016/S0015-0282\(16\)55394-3](https://doi.org/10.1016/S0015-0282(16)55394-3)
- Pomar, L., Favre, G., & Baud, D. (2022). Decline in birth rates in European countries during the COVID-19 pandemic: A population-based study. *The Lancet Public Health*, 7(1), e10–e11. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(21\)00205-5](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(21)00205-5)
- Secombe, K. (1991). Assessing the costs and benefits of children: Gender comparisons among child-free adults. *Journal of Marriage and Family*, 53(1), 191–202. <https://doi.org/10.2307/353144>
- Şimşek, A. H. (2017). Çocuk Sahibi Olma Motivasyonları Ölçeği Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (13), 395-408. <https://toad.halileksi.net/wp-content/uploads/2022/07/cocuk-sahibi-olma-motivasyonlari-olcegi-toad.pdf><https://toad.halileksi.net/wp-content/uploads/2022/07/cocuk-sahibi-olma-motivasyonlari-olcegi-toad.pdf>
- Testa, M. R. (2007). Childbearing preferences and family issues in Europe. *European Journal of Population*, 23(3–4), 209–230. <https://doi.org/10.1007/s10680-007-9129-9>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024, Mayıs 9). Doğum istatistikleri, 2023 (Yayın No: 53708). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2023-53708><https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2023-53708>

- Varas, A., & Borsa, J. C. (2021). Socioeconomic status and fertility intentions: A systematic review. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 34(1), 1–12. <https://doi.org/10.1186/s41155-021-00189-8>
- Weeden, J., Abrams, M. J., Green, M. C., & Sabini, J. (2006). Do high-status people really have fewer children? Education, income, and fertility in the contemporary U.S. *Human Nature*, 17, 377–392. <https://doi.org/10.1007/s12110-006-1001-y>